

Татаренко Анастасія Юріївна
студентка юридичного факультету
Науковий керівник – к.ю.н., доцент Талдикін О.В.
(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

СПЕЦИФІКА САНКЦІЙ В НОРМАХ КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВА

Інститут конституційно-правової відповідальності є важливим елементом механізму захисту Конституції України, який спрямований на забезпечення режиму конституційної законності, стабільності конституційного ладу, реалізації прав і обов'язків суб'єктів конституційних правовідносин, а також дотримання органами і посадовими особами, що беруть участь у здійсненні публічної влади, норм Конституції України та інших актів конституційного законодавства [1, с. 45].

Конституційно-правова відповідальність – це різновид юридичної відповідальності, яка полягає у відповідальному стані зобов'язаного суб'єкта (позитивний аспект) і забезпеченому державою юридичному обов'язку суб'єкта конституційних правовідносин за рішенням судового чи іншого державного органу зазнати обмежень переважно організаційного характеру, що передбачені санкціями норм конституційного законодавства у випадку вчинення ним конституційного правопорушення (негативний аспект).

Крусян А.Р. зазначає, що Конституційно-правову відповідальність слід розглядати як окремий вид юридичної відповідальності, якому притаманні такі особливості:

- комплексний (системоутворюючий) характер для визначення кола протиправних діянь та встановлення загальних засад розвитку інших видів юридичної відповідальності;
- політичний характер, зумовлений специфікою конституційних правовідносин і необхідністю легалізації та легітимації публічної влади;
- публічний характер визначається шкодою, що завдається народу, державі;
- конституційно-правова відповідальність включає позитивний (відповідальну поведінку) та ретроспективний (за вчинення конституційного делікту) аспекти;
- державний (суспільний) осуд та застосування примусових заходів впливу (частіше організаційного, ніж особистого характеру);
- особливе коло суб'єктів, серед яких, окрім фізичних осіб, можуть бути юридичні особи (державна, об'єднання громадян, органи державної влади та місцевого самоврядування);
- відсутність єдиної процедурно-процесуальної форми її реалізації та здійснення юрисдикційних функцій різними інстанціями;
- особливі підстави її застосування, зокрема склад конституційного делікту [4, с. 73].

Підстави конституційно-правової відповідальності – це ті об'єктивні обставини, за яких відповідно до конституційно-правових норм вона настає.

В. Виноградов, окрім юридичної і фактичної, виділяє ще й процесуальну підставу конституційно-правової відповідальності, під якою розуміє рішення компетентного суб'єкта (інстанції відповідальності) про застосування певної конституційно-правової санкції за конкретний конституційний делікт. При цьому зазначає, що для настання конституційно-правової відповідальності необхідна наявність усіх трьох підстав. Важливою є також їх послідовність: перш за все, повинна бути конституційно-правова норма, яка встановлює модель поведінки і санкцію за відхилення від неї. Потім може виникнути фактична підстава – діяння, яке не відповідає конституційно-правовій нормі. При наявності норми і діяння, яке їй не відповідає, уповноважена інстанція в порядку, встановленому конституційно-правовими нормами, може визначити міру конституційно-правової відповідальності за вказане діяння [2, с. 432].

Слід звернути увагу на те, що дискусійним у конституційно-правовій науці залишається питання доцільності вичерпного визначення та закріплення підстав конституційно-правової відповідальності. Однак ч. 2 ст. 58 Конституції України встановлює [1, с. 34], що ніхто не може відповідати за діяння, які на час їх вчинення не визнавалися законом як правопорушення. Зазначене положення було підтверджено рішеннями Конституційного Суду України.

Характерною рисою конституційно-правової відповідальності, що відрізняє її від інших видів юридичної відповідальності, є специфічність її санкцій. Під поняттям «санкція» розуміють: заходи, що застосовуються до правопорушника й тягнуть для нього певні несприятливі наслідки; структурну

частину норми права, яка вказує на можливі міри державного впливу щодо порушника даної норми; постанову повноважного органу (посадової особи), якою дозволяється застосування мір примусу (санкція прокурора, судді).

Конституційно-правові санкції є досить різноманітними. За порядком застосування вони розподіляються на основні та додаткові. Наприклад, ст. 111 Конституції України передбачає такі санкції, як усунення Президента України з поста Верховною Радою України у порядку імпічменту (основна санкція) [1, с. 67].

Негативні конституційно-правові санкції – міри відповідальності та міри правового захисту – за способом законодавчого примусу, цілями та наслідками застосування поділяються на:

1. Правопоновлюючі санкції, реалізація яких спрямована на поновлення порушеного права, має на меті компенсацію шкоди, завданої порушенням конституційно-правових приписів (скасування незаконних актів органів публічної влади, визнання результатів виборів або референдуму недійсними);

2. Санкції припинення – міри правового впливу, що мають на меті припинити протиправну поведінку, забезпечити належну реалізацію суб'єктом конституційно-правових відносин покладених на нього обов'язків (тимчасова заборона (зупинення) окремих видів або всієї діяльності об'єднання громадян, введення режиму надзвичайного стану);

3. Штрафні (каральні) санкції – міри конституційно-правової відповідальності, що мають на меті покарання правопорушників (недовіра Кабінету Міністрів України, розпуск парламенту, процедура імпічменту Президента України)

Основна мета застосування конституційно-правових санкцій – здійснення організуючого, стимулюючого, превентивного (профілактичного) впливу на суб'єктів конституційних правовідносин.

Санкції конституційно-правової відповідальності, тобто її форми і міри відрізняються особливою різноманітністю. Утім їх об'єднуючою ознакою залишається політичний характер санкцій і подальші негативні політичні наслідки для суб'єктів, що здійснили конституційний делікт.

Як зауважує Заяць Н, що санкціям у конституційному праві притаманні певні особливості.

По-перше, вони застосовуються для забезпечення належного виконання конституційно-правових норм, підтримання режиму конституційної законності та стабільності конституційного ладу, стимулювання ефективної роботи органів державної влади та місцевого самоврядування.

По-друге, конституційно-правова санкція, як правило, є узагальненою та застосовується у разі порушення системи норм конституційного права. При цьому, оскільки конституційно-правові санкції не існують як санкції конкретних норм, то і формулюються вони часто не в якості частини певної правової норми, а як самостійні норми у вигляді диспозиції.

По-третє, викладені вище особливості конституційних санкцій відображають риси як позитивної (перспективної), так і негативної (ретроспективної) конституційно-правової відповідальності та суттєво відрізняються від заходів покарання в інших видах юридичної відповідальності, зокрема передбачають організаційні, моральні, матеріальні несприятливі наслідки для правопорушника.

По-четверте, конституційно-правові санкції застосовуються широким колом уповноважених суб'єктів – органами законодавчої, виконавчої, судової влади, місцевого самоврядування, посадовими особами – щодо непідзвітних і непідпорядкованих їм суб'єктів, тим самим відрізняючись від дисциплінарних стягнень, які застосовуються до працівників і службовців у порядку підлеглості вищестоящими органами.

По-п'яте, притягнення до конституційно-правової відповідальності та застосування конституційно-правових санкцій не тягне для правопорушника судимості, що характерно для кримінальної відповідальності [3, с. 95].

Висновок. Сформульовано основні результати проведеного дослідження. Неоднозначність у поглядах на конституційно-правову відповідальність може бути вирішена за допомогою прийняття закону, який нормативно визначить поняття конституційно-правової відповідальності, поняття конституційно-правового делікту, окреслить коло її об'єктів та суб'єктів, надасть перелік підстав ретроспективної відповідальності (оскільки надати такий перелік для позитивної відповідальності не вбачається можливим) та суб'єктів, які можуть застосовувати санкції, а також врегулює інші питання конституційно-правової відповідальності.

Література

1. Конституція України від 30.09.2016. ст. 34, ст. 45, ст. 67. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.
2. Виноградов В. А. Конституционная ответственность: вопросы теории и правового регулирования. Москва, 2000. 432 с

3. Заяць Н. Конституційно-правова відповідальність органів в Україні. *Право України*. 2014. № 12. С. 95-103.

4. Крусян А. Р. Конституційна відповідальність у функціональному механізмі сучасного українського конституціоналізму. *Митна справа*. 2008. № 6. С. 73-78.

Тронєв Владислав Олегович
студент юридичного факультету

Науковий керівник – к.ю.н., доцент **Степаненко К.В.**
(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

ОСОБЛИВОСТІ ЗАХИСТУ ПЕРСОНАЛЬНИХ ДАНИХ ДОКУМЕНТІВ В УМОВАХ ВНУТРІШНЬОГО РИНКУ ЄС

Європейський союз (далі – ЄС) включає не тільки єдиний ринок товарів і послуг, але й це також простір для правових цінностей, закріплені в установчих договорах ЄС і Хартії ЄС про основні права, незважаючи на те, що право ЄС мало і має здебільшого економічну спрямованість. У Хартії неодноразово порушувалося питання про співвідношення принципу поваги прав людини і реалізації економічних свобод внутрішнього ринку ЄС [8, с. 208]. Можливо, краще говорити про вплив даного загальновизнаного принципу міжнародного права на реалізацію свобод внутрішнього ринку, який може бути як негативним, так і позитивним. Негативний аспект взаємодії має місце, коли захист прав людини є підставою для обмеження економічних свобод внутрішнього ринку, які можуть розглядатися як обґрунтовані і відповідають праву ЄС, так і суперечать йому.

Позитивний аспект полягає в тому, що дотримання прав людини сприяє підвищенню ефективності функціонування внутрішнього ринку, тобто фактично виступає засобом досягнення даної мети (адже інтереси всіх сторін забезпечено). У цій статті буде розглянуто саме зазначений аспект на прикладі впливу дотримання права на захист персональних даних (або інакше – «Захист даних особистого характеру») на ефективність функціонування економічних свобод внутрішнього ринку ЄС [6, с. 41]. Основну увагу приділено реформі правового регулювання ЄС у сфері захисту персональних даних, що мала місце у минулому році. Двома з десяти пріоритетних напрямків діяльності Європейської комісії, проголошених її головою Ж.-К. Юнкером, виступали більш поглиблений і рівноправний (справедливий) єдиний внутрішній ринок і забезпечення простору правосуддя та основних прав людини, заснованих на взаємній довірі.

Внутрішній ринок, будучи центром європейської інтеграції, являє собою одне з основних досягнень ЄС і один з головних активів в умовах глобалізації. Він за підсумками 24-річного існування ЄС характеризується:

- 1) спрощеним доступом споживачів до численних товарів і послуг з низькими цінами;
- 2) перевагами підприємств від ринку збуту та підтримки конкуренції; для громадян, працівників, підприємців, підприємств і споживачів, наприклад, завдяки утворенню нових робочих місць та економічному зростанню в цілому [6, с. 39].

Однак на даний момент потенціал внутрішнього ринку не використовується повною мірою через або незнання права ЄС, або його невиконання або неналежного застосування державами-членами; зберігається також багато економічних, правових та інших перешкод. До того ж правове регулювання внутрішнього ринку має приводитися у відповідність з реаліями сьогодення до числа яких належать різні інновації (електромобілі, економні лампи, енергозберігаюче опалювання і т.п.) і нові організаційні форми підприємств. Підвищення ефективності внутрішнього ринку можливо шляхом усунення все ще залишилися правових і неправових перешкод, на шляху реалізації свободи руху товарів і послуг. Останнє було неодноразово проголошено в якості пріоритетного напрямку у щорічних рапортах зростання (зокрема, в Рапорті на 2017 рік ще підкреслювалася необхідність створення єдиного цифрового ринку) [11, с. 251]. Також, спираючись на переваги внутрішнього ринку, досягнуті за останні роки, Комісія прийняла цілий комплекс заходів, щоб створити споживачам і підприємствам нові перспективи. Зокрема, в 2015 році вона розробила документ під назвою «Стратегія єдиного ринку», в котрим планується вжити заходів стимулювання економічного зростання та збільшення кількості робочих місць, а також поглиблення співпраці в рамках внутрішнього ринку і підвищення рівня його справедливості. Комісія пропонує прийняти три групи заходів: заходи, спрямовані на створення можливостей для споживачів, фахівців і підприємців за допомогою збалан-